

PERSONAZHI REALIST DHE AI MODERN TE KADARE

Arlind FARIZI

Universiteti i Tetovës, Fakulteti i Filologjisë, Gjuhë dhe Letërsi Shqipe

arlind.farizi@unite.edu.mk

UDC 821.18.09

Review

Abstract

Kadare has the rare character, unique, deep and mysterious, problematic, realized in the multitude of novels - which what he caught the levels of the European literature and International literature; Kadarean character is unique, both in terms of typology and symbols, the typical way of discussing the theme of communist dogma, as well as means of expression; that his character noticeably has his hidden codes under the underwater part of the iceberg; that his character is the author's voice, the voice of the individual and the collective, is an impersonal voice of the book.

The character is a complex notion, is as a creature, whose birth, is due to close novelist relationship with his logic of creative universe. Researcher Albert Thibaudet says, "*The real novelist creates his characters with endless directions in his life, novelist creates a model with a single line of his true life. The real history is a possible autobiography (...) the genius of the novel makes us live the possible, without disclosing the truth*". And whatever is the typology of the novel, the category of the character is magnifying point or the engine of fiction by which we measure the degree of truthfulness and authenticity.

Typologies of the character can be of different type: clear, explicit, story carriers, or indicators of signs and differences of marital status, gender or social class. The writer *paints with words* portraits of characters, does psychological analysis to portray a particular character, but more often these are understood through connotations that refer to him or another one, or narrative combination of social discourse and social relations, which, indirectly complement the knowledge of scholars of literature on the character.

Key words: *Character, typology, novel, structure, construction, real character, modern character, archetype, myth, language.*

Hyrje

Ismail Kadare është një nga shkrimtarët më prodhimtarë në lëmin leksikor, për sa i përket mjeteve të shumëlojta fjalëformuese, procesit të detajuar të përshtatjes mes fjalës dhe konceptit etj. Sipas studiuesit Tefik Çauši,¹ I. Kadaresë i njihen rreth 2000 fjalë, në fondin e krijimeve apo rivistizimeve gjuhësore, një pasuri kjo, e lalmueshme për çdo shkrimtar. Ndodhur në mes të letërsisë realiste dhe moderniste, I. Kadare, duket se ka një sintaksë, që, herë ngjan se afron me njëren e, herë me tjetren poetikë.

Kështu, bëhet i perceptueshëm fakti se, nga realizmi, autori merr thjeshtësinë e diskursit, ngashmérinë e tij me ligjérimin e përditshëm. Kjo bën që thyerja e fjalive / periudhave, të bëhet, jo sipas sintaksës formale të gjuhës së shkruar, por në përputhje me lirshmérinë e gjuhës së folur. Nga ana tjetër, nga letërsia moderniste, duket se merr një praktikë specifike krijuese, në bazë të së cilës, parimi i “autorit” zëvendësohet me parimin e “personazhit”.²

Së pari, subjektivizmi në formësimin e personazhit, shprehet nëpërmjet personazheve të rrafshët, zërave narrativë, e “copëzimit” të konceptit të personazhit tradicional; shfaqet parapëlqimi ndaj formave të tilla, si: personazh i heshtur, personazh një-dy dimensional, personazh i padukshëm, antihero, personazh mitik, arketipal etj. Evidentohet fragmentarizimi i narrationit. Përroi i ndërgjegjes, si teknikë narrative që sjell estetikisht procesin e të menduarit njerëzor, monologu i brendshëm, prirja drejt “defamiljarizimit” të gjuhës, nëpërmjet krijimit të fjalëve të reja, pranëvënie së tyre në situata të pazakonta gjuhësore, kuptimeve të reja që gjenerojnë nga fjala, etj; prania e ironisë, humorit të zi, ambiguitetit, etj; mbizotërimi i ligjératës së zhdrojtë të lirë, risitë neologiste, kujdesi ndaj të shenjuarit, funksionalizimi i përroit të ndërgjegjes, monologu i brendshëm;jeta e qytetit dhe ndikimi i saj tek individi; metanarracioni i historisë dhe kulturës.

Së dyti, gjuha moderniste dhe postmoderniste afrohen në prirjen drejt eksperimentit. Kjo dukuri, zhvillohet vrullshëm në letërsinë moderniste dhe shkon drejt mpakjes në letërsinë postmoderniste. Në romanin shqiptar janë trajtuar përftesa të tilla, si: zhveshja e gjuhës nga kumti, prania e dialogjeve kreative, loja eksplikite/implicite, etj. Së terti, ngre krye huazimi i përfshuar nëpërmjet dy situatave gjuhësore, të emërtuara si situata *Averroë* dhe situata e *U. Eco-s.*

¹ Çauši, Tefik (2002). Kadareja përmes pasqyrave. Tiranë: Onufri.

² Këtë praktikë krijuese Bachtin-i e quan si “parimi polifonik i ndërtimit”

Të dyja situatat janë të pranishme në letërsinë moderniste dhe postmoderniste, megjithatë, letërsia postmoderniste parapëlqen situatën e U.Eco-s (teknikë që nënkupton praninë e lexuesit të ditur, apo engage, i cili shëtit lehtësisht nga njëri kod në tjetrin, nga njëri nivel në atë pasardhës etj.). Ky tipar, vërteton kodifikimin e dyfishtë, që karakterizon këtë estetikë krijuese. Së katërti, teknika e montazhit (braktisja e ligjërimit të virgjër), nis në letërsinë moderniste dhe fuqizohet në letërsinë postmoderniste.

Së pesti, prishet distanca mes gjuhës formale dhe jo-formale. Nëse në letërsinë me prirje moderniste aktivizohet leksiku trivial, në romanet me prirje postmoderniste, thyhen tabutë gjuhësore, përdoren fjalë emocionale (të quajtura ndryshe si fjalë të pistës), etj. Një pjesë e madhe e veprave narrative të shkruara në Shqipëri pas viteve 90- të, shfaqin tipare moderniste. Kjo specifikë vjen si zgjedhje, po aq dhe si detyrim. Për shkak të atij modernizmi të hershëm, të nisur me I. Kadarenë (Gjenerali i ushtrisë së vdekur, Pallati i ëndrrave, etj.), me D. Agollin (Shkëlqimi dhe rënia e shokut Zylo), etj., shtrirja e gjërë e letërsisë moderniste pas viteve 90-të, lidhet, jo vetëm me kushtet specifike letraro-artistike që e favorizojnë, por edhe me vetëdijen estetike që i përket të paktën dy brezave të shkrimtarëve elitarë.

Tejkalimi i tij (modernizmit), i hap rrugën pozicionimit të qëndrueshëm të postmodernizmit. Letërsia shqiptare ka si karakteristikë të sajën, pamundësinë e konsolidimit të periudhave, estetikave letrare. Tipare të një drejtimi letrar, rrallë prekin shkrimtarët e një brezi, por shpërndahen në mënyrë asimetrike në shkrimtarë të brezave të ndryshëm. Tiparet kryesore të romaneve moderniste janë: opozicioni ndaj strukturave estetike (antiestetizmi), kalimi nga estetika epistemologjike drejt estetikës ontologjike, depersonalizimi i artit, thyerja e sintaksës, nëpërmjet potencimit të gjuhës poetike, mbizotërimi i ligjëratës së zhdrojtë të lirë, funksionalizimi i përroit të ndërgjegjes, poetika e tekstit, pozicionimi qendor i figurave të ligjëratës, si: humor i zi, absurd, paradoksi, satira, ironia, përdorimi jokonvencional i metaforës, psikanalitika e tekstit, narracioni i fragmentuar, metanarrativiteti, këndvështrimi narrativ i shumëfishtë, paraqitja e personazhit si antihero.

Estetizimi i së tashmes, kryesisht, kryhet në nivelin tematik, nëpërmjet prirjes për të trajtuar tema të “ditës”, prirjes për t’u shkëputur nga pesha e së shkuarës, etj. Nga ana tjeter, ndjeshmëria tipike moderniste shenjohet nëpërmjet mbizotërimit të gjuhës poetike, karakteristikë e së cilës është të shprehurit afektiv.³

---

³ Duhet të theksohet fakti, se modernizmi në romanin shqiptare nuk “piqet” plotësisht, për shkak të kushteve specifike të zhvillimit të tij. Modernizmi i “hershëm” me I.Kadarenë e D.Agollin, nuk konsolidohet dot, për shkak të kushteve jo-favorizuese politike. Ndërkohë, pas rënies së diktaturës komuniste, modernizmi dhe

Realizmi

Studiuvesi tjetër James Phelan-i ka një koncept më të qartë në trajtimin e personazhit. Ai (njësoj si C. Brook), sugjeron se, personazhi nuk duhet të konsiderohet i izoluar nga ngjarja. Sipas tij, *personazhi letrar zhvillohet dhe ndryshon*, njësoj si subjekti i veprës. Zhvillimi i personazhit duhet parë në një kontekst më të gjerë, se një vijë narrative që “përparon”. Sipas J. Phelan-it, personazhi është një koncept i përbërë nga tre komponentë: a) imitues, b) sintetik dhe c) tematik. Komponenti imitues, i referohet faktit se si një personazh, mund të jetë imazhi i një personi te mundshëm real.

Komponenti sintetik, ka të bëjë me artificialitetin e personazhit, duke e konsideruar këtë të fundit si strukturë letrare. Së fundi, komponenti tematik, senderton një personazh që përfaqëson një ide të caktuar, një grup apo një klasë brenda strukturës semantike të veprës letrare. “Masa”, në të cilën gjenden tre komponentët, varet nga lloji i letërsisë, psh.: në letërsinë realiste mbizotëron aspekti imitues, ndërsa në letërsinë postmoderniste, komponenti sintetik është më i rëndësishëm. Një model alternativ që mund të aplikohet në teorinë e personazhit letrar, është e ashtuquajtura "teoria kornizë", e zhvilluar nga Marvin Minsky.⁴

Ky model, i përdorur në teorinë letrare nga Jahn Frames,⁵ David Herman,⁶ etj., thekson faktin se, çdo herë që një marrës ballafaqohet me një situatë të re, ai përpinqet ta kuptojë atë, duke zgjedhur nga kujtesa e tij, një strukturë mendore ose ‘kornizë’. Një personazh analizohet për nga veprimet, sjelljet, dhe lëvizjet ose dinamizmi që i jep një vepre; sa do ta bëjë rolin e tij në mënyrë të shquar, të parashikuar tashmë në lëvizjet e tij të mëdha, nga ndonjë histori paraprakisht e sforcuar dhe e shkruar, varet nga anticipimet e tij.

Mirëpo, kjo kategori estetike (e personazhit), mund të jetë me funksion përdorimi problematik, më pak përshkrues, d.m.th, interpretues, (apo mbi-interpretues), kur ajo (kategori), si e tillë, aplikohet për romanet e mëparshme që mbajnë shenjën e paradigmës së romanit “realist” të shekullit të nëntëmbëdhjetë, shpesh, e favorizuar nga teoricienë me konceptimin se, ajo përcjell një seri të tërë të supozimeve, veçanërisht në aspektin e analizës

---

postmodernizmi ngatërrohen me njëri-tjetrin. Kjo do të thot, se sipas mendimit tonë, jo të gjitha veprat e botuara nga shkrimtarët e mësipërm, janë homogjene në tiparet moderniste, por ngërthejnë edhe tipare të tjera.

⁴ Minsky. Marvin (1981). “A Framework for Representing Knowledge” in Cognitive Science. New York: Collins, 1-2.

⁵ Frames, Jahn M. (1997). “Preferences, and the Reading of Third-Person Narratives: Towards a Cognitive Narratology” në Poetics Today. Vol. 18, 4, 441-468.

⁶ Herman, David (1997). ”Scripts, Sequences, and Stories: Elements of a Postclassical Narratology” në PMLA, Vol. 112, 1046-1059.

psikologjike, krejtësisht të huaj për letërsinë antike dhe klasike. Për Jean F. Lyotard-in, moderniteti është një gjendje kulturore, e karakterizuar nga ndryshime të vazhdueshme në kërkim të progresit, ndërsa për Max Weber-in, moderniteti është ngushtësisht i lidhur me procesin e racionalismit dhe çmagjepsjes së botës.⁷

Për Antony Giddens-in, moderniteti lidhet me: 1) idenë e transformimit të botës, nëpërmjet ndërhyrjes së njeriut; 2) implementimin e një sërë nismave ekonomike, si psh., ekonomia e tregut; 3) lindjen e një numri të institucioneve politike, që synojnë arritjen e idealit për një demokraci të masës (mass democracy). Nga sa u tha më sipër, del se moderniteti është term shumë dinamik.⁸

Në këndvështrimin filozofik, moderniteti karakterizohet nga "humbja e sigurisë" në raport me të njojurën, tipar, i cili manifestohet në veprën e Auguste Comte-t, Karl Marx-it, Sigmund Freud-it, etj. Ai lidhet me ngjarje të rëndësishme historike si revolucioni industrial, Iluminizmi, etj. Që këtu buron ideja e progresit, rregullit, racionales dhe hierarkisë, që mbizotëron në artin modernist.

Figura e italianit, natyrisht, nga një këndvështrim ideoemocional, na vjen edhe prej Kolonelit Z, i cili zbulohet nga monologu dhe mallkimet e plakës Nicë. Romani, nisur për nga rëndësia kuptimore, pozicionimi i rrëfimit në vetën e parë, që çon drejt monologut, mund të themi se është, në fakt, një roman i personazhit kryesor. Pse jo, për nga forma e monologut, - zëri i ndërgjegjes, - dendësia e reflektiveve dhe meditimeve pa censurë, retrospektivës në të kaluarën e fëmijërisë, rinisë dhe pjekurisë së personazhit, kjo formë e rrëfimit, ecën në tragëni e rrëfimit të përroit psikik, aq të njojur në praktikën e romanit modern evropian.

Monologu është formë e kthimit në vete pas shumë peripecish dhe mospajtimesh me realitetin, - çka është edhe drama e njeriut bashkëkohor. Tipi i monologut në këtë roman është tipi i monologut refleksiv, me natyrë evokuese. Romani respekton shprehjen artistike dhe kompozicionin e romanit realist. Nga kjo perspektivë, romani është në zhvillimin e natyrshëm të stilit realist të romaneve. E reja dhe suksesi i këtij romani, ka të bëjë, në thelb, me shkrimin pa censurë, me shkrimin e natyrshëm, pa u sforuar për të zbukuruar apo për t'u fshehur pas figurës artistike. Dallohet lirshmëria dhe natyrshmëria e të shkruarit.

---

⁷ Larraín, Jorge (2000). Identity and Modernity in Latin America. Cambridge: Polity Press, 13.

⁸ Giddens, Anthony (1998). Conversations with Anthony Giddens: Making Sense of Modernity. Stanford, CA.: Stanford University Press, 94.

Modernizmi

Në letërsinë evropiane, modernizmi nis në fund të shekullit XIX-të dhe vazhdon si filozofi krijuese e dominante estetike, deri në mes të shekullit të XX-të. Nën emrin *modernizëm* përfshihen shumë lëvizje letrare, të cilat kanë tipare të përbashkëta, si: "Estetika radikale, teknikat eksperimentuese, thyerjet kohore, hapësinore që zëvendësojnë format kronologjike, reflektimi i vetëdijshëm, etj.", si dhe përpjekja e theksuar për autenticitet. Kjo filozofi krijuese, luajti një rol parësor në kulturën perëndimore për një kohë të gjatë.

Vitet 1940-të konsiderohen nga studiuesit si koha e kalimit nga modernizmi në postmodernizëm. Kjo kohë korrespondon me dy humbje të mëdha në letërsinë e përbotshme, vdekjen në të njëjtin vit të J.Joyce-t dhe V.Woolf-it (1941). Modernizimi si drejtim letrar, nis në fund të shekullit të XIX-të, në Evropë e në Amerikën e veriut, si një konfrontim shumëplanësh filozofiko-estetik dhe artistiko-stilistik me artin e drejtëpërdrejtë realist dhe natyralist, të tejpërshkruar nga idetë e filozofisë pozitiviste.

Termi modernizëm, është një term përgjithësues, për lëvizjet e formacionet avangardiste letrare të shekullit të XX-të. Në këtë grup, Sabri Hamiti përfshin futurizmin, dadaizmin, surealizmin, dramën e absurdit, etj. Modernizmi nis si një reagim ndaj jetës së qytetit dhe pasojave që ajo sjell në shoqëri. Kulmimi i tij, mendohet rreth viteve 1900-1920⁹, ndërsa fundi, rreth viteve 40-të të shekullit të XX-të. Modernizmi karakterizohet nga një shkëputje e vetëdijshme nga letërsia tradicionale, shkëputje, e cila shenjohet nëpërmjet prirjes drejt eksperimentit në poezi dhe prozë.

Termi modern, është përdorur për një kohë të gjatë si sinonim i cilësorit bashkëkohor. Historia e njerëzimit karakterizohet nga ndërkëmbimi koherent i epokave të shumta kulturore. Më e mbramja prej tyre, ka marrë gjithnjë emërtimin **epoka moderne**. Kjo do të thotë se në një këndvështrim, modernia ndryshon me ndryshimin e kohës. Kjo fjalë, vjen nga rrënja **modo - tani** dhe mbështetet tek fjala **modernus**, që përdoret për herë të parë nga fundi i shekullit të V-të, prej banorëve të bregdetit european të Atlantikut, për të bërë dallimin ndërmjet krishtërimit zyrtar të kohës nga e kaluara romake dhe pagane.

Pra, emërtimi përdoret për të dalluar periudhën e kaluar, nga ajo e re. Edhe pse brendia e këtij termi ka ndryshuar, ai vazhdon të shprehë vetëdijen e kohës, që krijon lidhje (kundërshtie) me një periudhë të kaluar, duke e parë veten si fryt i kalimit nga e vjetra në "të renë".

⁹ Ky interval kohor përkon me botimin e dy artifakteve moderne në dy skajet e kohës, si: Zemra e errësirës (Heart of Darkness) nga Joseph Conrad-i, në 1902 dhe Uliksi (Ulysses) i James Joyce-t, në 1922.

Sipas studiuesit Agim Vinca: "...në fillim, të të qenit modern, nuk ishte kategori kohësish e përcaktuar, por përdorej si shenjë identifikuese e dukurive të reja historiko-letrare (Renesanca, fjala vjen, ishte moderne në krahasim me mesjetën, romantizmi, në raport me klasicizmin e, kështu me radhë). Në gjysmën e dytë të shekullit të XIX-të, nocioni modern e humbi kuptimin e vet të parë, tejkohor dhe mori kuptimin e një koncepti të caktuar krijues. Në këtë plan nocioni modern nënkupton parimet krijuese që karakterizojnë, kryesisht, artin dhe letërsinë e shekullit XX.¹⁰

Bota e personazhit kryesor zë hapësirën më të rëndësishme të rrëfimit. Ajo është më shumë bota e nënvetëdijes dhe delirit shpirtëror. Si romancier modern, për Kadarenë, kjo është një mënyrë analize e njohur, edhe përsa i takon shtjellimit të personazheve në romanet e tjera të tij. Zhbirim i "humnerave të errëta" është një teknikë artistike e autorit, për të ndriçuar botën e brendshme të personazheve e, përmes tyre, të qenies njerëzore. Romani analizon dhe shpreh artistikisht "tjetësimin tragjik të individit, mëdyshjet e mëdha që i krijohen atij brenda sistemeve shoqërore diktoriale, dyzimi i qenies njerëzore, që ka për shkak, jo vetëm rrethanat sociale armiqësore ndaj saj, por edhe informacionet dhe shtresimet kulturore të natyrës arketipale".¹¹

Një figurë nga më të veçantat e realizuara nga autori, sidomos në tekstin e romanit "*Pallati i endrrave*", që shënon pa asnjë dyshim, një nga kryeromanet e Kadaresë, i cili ka vënë në qendër individin që përballet me shtetin, me forcën dhunuese dhe shkatërrimtare të tij, madje, pavarësisht kohës dhe hapësirës, që ka më shumë mundësi, që nuk ndërvaret as nga mënyrat dhe format qeverisëse, është edhe Mark Alemi, si një personazh "tjetër", si një qenie e huaj brenda qenies shqiptare, që të përkujton konceptin e Iv Shevrelit "*qenia brenda qenies*", që vjen nga një botë e ndryshme nga e jona, sa e largët, po kaq edhe afërt, pasi ai, përgjithësisht, jeton në një realitet politik dhe shoqëror, që e njeh shumë pak, për të mos të thënë që, nuk e njeh fare; është i huaj për shoqërinë ku jeton, më tepër është si një personazh që nuk ka të bëjë me mjedisin ku edhe luhen ngjarjet e këtij romani.

Romanet moderniste priren drejt ndërtimit të personazheve të motivuar psikologjikisht, rimarrjes së figurave mitike, etj. (Edhe pse qasjet funksionale të figurave mitike drejtohen nga „e reja”, sërisht tharmi mitik mbetet). Figura të tillë mitike të rifunksionalizuara në letësinë moderniste, janë: Hermesi tek *Perëndia*, Agamemnoni tek *Vajza e Agamemnonit*, Qerosi tek *Vajza e Agamemnonit* të Ismail Kadaresë.

¹⁰ Vinca, Agim (2002). Panteoni i ideve letrare, prej antikës deri tek postmodernizmi. Shkodër: Camaj-Pipa, 223.

¹¹ Jakllari, Adem. "Simbolizmi mitiko-përrallor në romanin Shkaba të I. Kadaresë", fq. 257- 258.

Arketipi i diktatorit, njeriut me pushtet të pakufizuar, shprehet nëpërmjet arketipeve, në shumicën e romaneve të I. Kadaresë, si *Pasardhësi*, *Hija*, etj. Ashtu sikurse studiuesi Adem Jakllari sugjeron: “Vepra e Kadaresë, është një shembull i madh i lidhjes së modernitetit me sistemin shenjor dhe simbolik të botës kulturore shqiptare. Arketipeve mitike dhe artistike universale, Kadareja u ka dhënë një epërsi dhe domethënje shqiptare (...), pasi ai shfrytëzon semioticitetin e pasur të kulturës, polisemantikën e figurave mitike dhe legjendare”.¹²

Ndërtimi i personazhit mbi modelin arketipal, pohohet edhe nga I.Kadare në të dhënët paratekstuale të romanit *Pasardhësi*: “Ngjarjet e përshkruara në diptikun „Vajza e Agamemnonit” dhe „Pasardhësi”, janë pjesë e kujtimeve të gjithershme të njerëzimit, të rishfaqura, siç ndodh shpesh, në epokën tonë. Si rrjedhojë e kësaj, shëmbëllimi i tyre me pamje dhe njerëz të kohës, është i pashmangshëm. Për shkak të specifikave historike, sociale dhe kulturore, personazhet më të zakonshëm arketipalë në letërsinë shqiptare, përvijohen sipas situatës: viktimi-xhelat.

Rrëfimi zgjerohet me personazhe mitike e historike, me forma arketipale të qënies njerëzore, që për pushtet, nuk kanë kursyer askënd. Kështu rrëfehet për Agamemnonin dhe flijimin e Ifigjenisë për “suksesin” në Trojë, rrëfehet për Stalinin e sakrifikimin e birit të tij Jakovit etj. Ky model arketipal sjelljeje e njeriut ndaj pushtetit, (e Qerosit ndaj botës së sipërme) bën të mundur dekodifikimin e sjelljes së “Pasardhësit” potencial, ndaj vajzës së tij Suzanës.

Përfundimi

Rimarrja e miteve në letërsi, është një dukuri e zakonshme. Aktivizimi i miteve të njohura, risemantizimi i tyre janë procese, pa të cilat nuk mund të kuptohet letërsia, aq më pak, ajo bashkëkohore. Sipas studiuesit Todi Dhama: “Në poetikën moderne evropiane, miti është gjenerator i fuqishëm i letërsisë, dhe nga ana tjetër, letërsia është fabrikuese dhe ruajtëse e vërtetë e miteve”¹³. Ky mendim shprehet edhe nga eseisti Alfred Uçi, i cili pohon se: “Modernizmi e ringjall mitologjizmin. E bën një nga format kryesore të shprehjes, në rrafshin e përbajtjes ideore e formale”¹⁴. Modeli i rimarrjes së personazhit mitik, ngjizet në letërsinë shqiptare nga I.Kadareja.

¹² Jakllari, Adem (2005). “Moderniteti në letërsi dhe ndërvartë sia e tij prej ndryshimit ontologjik të qenies dhe të realitetit kulturoro-simbolik” në Aktet e seminarit ndërkombëtar për gjuhën, letërsinë dhe kulturën shqiptare. Prishtinë: Fakulteti i Filologjisë, 198.

¹³ Dhama, Todi (1988). Parathënie në veprën Lufta e Peleponezit. Prishtinë: Rilindja, 5.

¹⁴ Uçi, Alfred (1982). Mitologjia, folklori, letërsia. Tiranë: Naim Frashëri, 157.

Kjo dukuri, edhe pse lind përpara viteve 90-të, merr një shtrirje shumë të gjerë në krijimtarinë e këtij shkrimtari pas rënies së diktaturës. Kjo, mund të shpjegohet me faktin se vetëdija e një vepre mozaikale (ku çdo njësi është pjesë e sistemit) përvijohet më bindshëm pas rënies së diktaturës. Kjo letërsi i kthehet brendësisë së njeriut, dramës e traumës së tij, përditshmërisë e shëmtisë së qënies njerëzore. Po çfarë është anti-hero? Sipas përkufizimeve, ai ka të njëjtin rol si dhe heroi, madje, mund të kryejë veprime që mund të konsiderohen “heroike” (në një shkallë më të vogël dhe me më pak guxim), por përdor metoda, sjellje ose qëllime, që mund të jenë të fshehta dhe mashtruese. Antihero, zakonisht, vë në dyshim vlerat konvencionale, duke u shfaqur i pafuqishëm në një botë, mbi të cilën nuk ka asnjë kontroll. Ai shpesh pranon në heshtje pozicionin e vet të përbuzur social. Shpeshherë, sipas teoricienëve, antihero paraqitet në letërsinë moderniste si një hibrid, mes heroit e të ligut. Nga sa u tha më sipër, dilet në përfundimin se, anti-hero (ndryshe nga heroi), ndërtohet nëpërmjet atributeve asnjanëse ose negative.

Bibliografia

- Çaushi, Tefik (2002). *Kadareja përmes pasqyrave*. Tiranë: Onufri
- Giddens, Anthony (1998). *Conversations with Anthony Giddens: Making Sense of Modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press,
- Larraín, Jorge (2000). *Identity and Modernity in Latin America*. Cambridge: Polity Press.